A close-up photograph of two young girls. The girl on the right has long, wavy brown hair and is wearing a black and white plaid scarf. She is looking off to the right with a thoughtful expression. The girl on the left has shorter brown hair and is looking down. The background is blurred, showing what appears to be a classroom or library setting.

RAPPORT
FORÆLDRES UDBYTT
AF UNDERVISNING I
FÆLLES FORÆLDREANSVAR

CENTER FOR FAMILIEUDVIKLING | NOVEMBER 2011

RAPPORT

**FORÆLDRES UDBYTT
AF UNDERVISNING I
FÆLLES FORÆLDREANSVAR**

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord og indledning.....	3
Sammenfatning.....	5
1. UNDERVISNINGSTILBUD TIL FORÆLDRE EFTER ET BRUD.....	8
Begrundelse for tidlig indsat.....	8
Håndsrækning i form af undervisning.....	10
Hovedområder i undervisningen.....	11
Forældrenes egen stemme.....	13
Den gode identifikation.....	15
2. UDBYTTET AF UNDERVISNING I FÆLLES FORÆLDREANSVAR.....	16
Forældrenes skriftlige evalueringer af kursets indhold og effekt.....	16
Interview med fokusgrupper.....	21
Jo tidligere tilbud – jo bedre.....	21
Hjælp til øget refleksion og selvindsigt.....	22
Kurset giver overblik og identifikation.....	23
Effekt på det kommunikative og samarbejdsområde.....	25
Forældresamarbejds indvirkning på børnene.....	26
Validitet og konklusion.....	29
3. HVAD SIGER FORSKNING OM UNDERVISNING TIL SKILTE FORÆLDRE?.....	31
Forældresamarbejds betydning for børn.....	31
Bilag.....	33
Tak.....	35

FORORD OG INDLEDNING

FORORD

Med satspuljeaftalen i 2009 er der afsat midler til at videreføre tidligere gode resultater fra et forsøgsprojekt om parrådgivning i en ny form.

Center for Familieudvikling har således i perioden 2010-2013 fået til opgave at tilbyde forældre en forebyggende indsats. Formålet er at tilbyde forældre en tidlig indsats, der enten kan styrke deres indbyrdes relation eller sikre en skånsom samlivsophævelse. Begge dele med fokus på, at forældres indbyrdes problemer ikke får negative konsekvenser for børnenes trivsel.

Familiestyrelsen følger projektet tæt og kan med denne foreløbige rapport konstatere, at de interviewede forældre føler sig godt understøttet og hjulpet.

*Familiestyrelsen,
november 2011*

F A M I L I E S T Y R E L S E N

INDLEDNING

De allerfleste, som danner par og får børn, gør det med positive forventninger om, at forholdet skal vare. Derfor er det for mange ofte en stor sorg, hvis det siden viser sig, at man må træffe beslutningen om at forlade hinanden igen. Det er en livskrise, der påvirker både de voksne og deres børn, ofte over længere tid.

Forældreansvarsloven stiller krav om, at forældre kan samarbejde konstruktivt om deres børn efter et brud. For nogle forældre lykkes det. Men for mange er samarbejdet forbundet med svære følelser og misstemning. Og for nogen er opgaven så svær, at det ender i langstrakte konflikter og retssager. Uanset hvad er brud mellem vigtige relationer en betydelig overgang i livet, som har vidtrækkende konsekvenser, og som stiller store krav til rollen som forælder – på et tidspunkt i livet, hvor det kan være allersværest.

På Center for Familieudvikling anbefaler vi, at alle forældre, der skal samarbejde om børn efter en skilsmisse – uanset konfliktgrad – tilbydes undervisning i, hvad det konkret betyder at have fælles forældreansvar. En tidlig indsats i form af undervisning kan ruste forældrene psykisk og indsigtsmæssigt til at bære dem selv og deres børn bedre gennem

Det er ikke så let at snakke med forældrene om det, som er svært, når det svære handler om dem

Pige på 12 år, deltager i en af Center for Familieudviklings samtalegrupper for børn med skilte forældre

bruddet. Det ved vi fra egne erfaringer og fra international forskning.

Fra 2008-2010 udviklede Center for Familieudvikling konceptet 'Fælles forældreansvar – PREP for skilte', og flere pilotprojekter blev afholdt med velvillig støtte fra Egmont Fonden og Ole Kirks Fond. Siden 2010 har Center for Familieudvikling med økonomisk støtte fra Familiestyrelsen tilbudt skilte forældre kurset i, hvordan de konstruktivt kan samarbejde om det fælles forældreansvar. Tilbuddet støttes med satspuljemidler frem til udgangen af 2013.

I forsommeren 2011 besluttede centret at gennemføre en række kvalitative interview med forældre, der har modtaget undervisningen i dette program, for at få øget dansk viden om undervisningens betydning for par, der har oplevet et brud.

På de følgende sider fremlægges erfaringer fra kursisterne med afsæt i den respons, vi har modtaget fra kursisterne selv – dels via de skriftlige evalueringer, som vi har indhentet fra samtlige deltagere, dels via de nævnte fokusgruppeundersøgelser.

Vi må understrege, at vi er overvældet over den så entydigt positive respons, kursisdeltagerne har givet. For kurset er *ikke* en mirakelkur, der i en hån-

devending fjerner sorger og problemer, og vi er såre klar over, at der er rum for forbedringer og videreudvikling af et tilbud som dette. Men forældrenes overstrømmende evalueringer fortæller os, at vi har fat i et social- og sundhedsfagligt område, hvor der er et stort og udækket behov for støtte og rådgivning. Dette bør kalde på politisk og faglig interesse og forståelse for, at en tidlig indsats overfor brudte familier er en samfundsopgave, der appellerer til øget indsigt og engagement.

I denne rapport er det forældrenes egen stemme, der er lagt til grund. De interview, der er foretaget, er et lille udpluk af de ca. 28.000 danskere, der på årsbasis oplever at blive skilt, og i tillæg den gruppe af forældre, der går fra hinanden efter at have levet i et papirløst forældreforhold. Når vi i rapporten taler om 'skilte forældre', tænkes der på begge typer af forældreskaber. Det er vigtigt at holde sig for øje, at udsagnene alle er subjektive vurderinger med udgangspunkt i forældrenes egne, personlige oplevelser. Det er dermed ikke muligt på baggrund af denne rapport at drage generelle konklusioner. Vi mener dog, at udsagnene giver et interessant nærbillede af forældres oplevelse, som bør give stof til eftertanke.

Forældrene er først og fremmest vigtige at lytte til, fordi deres tilstand påvirker deres børn. Mere end hvert tredje barn i Danmark oplever, inden de er fyldt 18 år, at deres forældre går fra hinanden. Flere og flere af dem lever i en deleordning, hvor de bor cirka lige meget i to hjem.

En håndsrækning til deres forældre vil være en gave til alle disse.

God læselyst

Annette Due Madsen
Centerleder og psykolog, Center for Familieudvikling

SAMMENFATNING

Brud mellem forældre – og i særlig grad deres evne til at samarbejde om det fælles forældreansvar bagefter – er et afgørende social- og sundhedsfagligt område, hvor der er et stort og udækket behov for tilbud. Dette bør kalde på en faglig og politisk interesse og forståelse for, at en tidlig indsats overfor brudte familier er en samfundsopgave. Først og fremmest ud fra en social og omsorgsmæssig betragtning, da langstrakte konflikter kan have alvorlige psykiske konsekvenser for de voksne og i særlig grad for deres børn.

Men også set ud fra et økonomisk perspektiv. Et optrappet konfliktniveau mellem skilte forældre koster samfundet dyrt i langvarige sygdomsforløb, sagsbehandling og retssager. Og varige konflikter og misstemning påvirker børnenes psykiske sundhed, skolegang og generelle trivsel.

Siden 2010 har Center for Familieudvikling tilbudt undervisning til separerede og skilte forældre på et kursus, som centret har udviklet med inspiration fra udlandet. Kurset giver forældrene indsigt i, hvad fælles forældreansvar reelt betyder, og præsenterer forældrene for værktøjer til at forbedre kommunikationen og samarbejdet.

I denne rapport præsenteres de skriftlige evalueringer af kurset, som samtlige deltagere har lavet

til dags dato, samt de budskaber, som syv tidligere kursister lagde for dagen i forbindelse med en fokusgruppeundersøgelse, som Center for Familieudvikling gennemførte i løbet af sommeren 2011.

Kursisternes generelle budskaber var:

- Undervisning fik dem til at øge opmærksomheden på deres børns behov, og de blev mere bevidste om, at det ikke kun var dem selv – men også deres børn – der var midt i en betydelig livsforandring.
- Forældrene havde via undervisningen fået konkrete redskaber til at forbedre kommunikationen, og de oplevede at blive mere bevidste om at forebygge konflikter
- Forældrene oplevede at få et lidt større overblik over deres situation og følelsen af at have handlemuligheder
- Mødet med andre kursister i rolige rammer uden en juridisk dagsorden skabte tryghed og identifikation
- Kursets effekt afhang af, hvorvidt begge forældre – eller blot den ene – havde deltaget
- Alle forældre i en brudproces kunne have glæde

At lære at forstå sig
selv og sine børn
giver mulighed for nye
handlemønstre og øget
mestring i eget liv

Annette Due Madsen,
psykolog og centerleder,
Center for Familieudvikling

af undervisning, og helst *tidligt* i brudprocessen. Et tilbud om undervisning burde derfor indskrives i forældreansvarsloven

På basis af de indhentede data og mange års erfaring med brudte familier må Center for Familieudvikling understrege, at skilsmisser er en betydelig livskrise for både børn og voksne. Mange forældre skal se sig selv blive kastet ud på det dybe vand, og ca. halvdelen af dem har ikke selv haft et ønske om et brud i deres familie. Forældre i en brudproces skal kunne tage vare på børnene og deres sorgproces samtidig med at skulle forholde sig til egne følelser. Det kan

opleves uoverskueligt, især hvis forældrene er meget uenige om det forældresamarbejde, der nu skal til at begynde.

Forældre i en sådan situation har et bedre udgangspunkt for at kunne støtte deres børn og træffe beslutninger, der er til børnenes bedste, hvis de selv bliver mødt med omsorg, viden og rådgivning. De har brug for et rum, der *ikke* har en juridisk dagsorden, men hvor de på neutral grund tilbydes ny inspiration til det liv, der nu venter dem som skilte forældre med fælles ansvar for børnenes trivsel.

UNDERVISNINGSTILBUD TIL FORÆLDRE EFTER ET BRUD

BEGRUNDELSE FOR TIDLIG INDSATS

Et brud mellem forældre fordrer, at man skal samarbejde med den, man ofte ikke kunne få et samliv til at fungere med – og om det mest dyrebare man har, nemlig ens børn. Forståeligt nok kan det ofte opleves langt vanskeligere end ventet.

For mange er bruddet en livskrise, der indvirker på mange sider af tilværelsen. Ud fra en social og omsorgsmæssig synsvinkel må skilsmisser derfor også betragtes som et sundhedstema for samfundet. Bl.a. viser et norsk studie, at ca. hver fjerde nyligt

fraskilte bliver sygemeldt – og halvdelen af dem er væk fra arbejdsmarkedet i over en måned. Dertil kommer risikoen for langvarige sygdomsforløb med depression, stress og fysiske helbredsproblemer. Det er sygdomme, der er en belastning for de voksne selv og deres børn, og som samtidig er omkostningstunge for samfundet.

Når vi i tillæg ved, at skjulte eller åbenlyse konflikter og misstemning mellem forældre bliver til børns bekymring og ansvar, uanset alder, og kan have indflydelse på deres psykiske sundhed, skolegang og

generelle trivsel, giver det grund til at tænke i tidlig indsats, der kan være med til at forebygge konflikter mellem forældrene. Dertil kommer, at det ud fra en samfundsøkonomisk betragtning også er hensigtsmæssigt at give familierne en håndsrækning, der i bedste fald kan være med til at mindske de menneskelige og økonomiske omkostninger, som også omfatter et stigende antal opslidende sagsbehandlinger og retssager.

HÅNDRÆKNING I FORM AF UNDERVISNING

På baggrund af internationale erfaringer og ud fra viden fra forskellige sundhedsprofessioner har forskere og fagfolk i de senere år set betydningen af læring som et vigtigt redskab i forhold til såvel personlige som interpersonelle livsudfordringer. Gennem læring kan hensigtsmæssige ændringer ske til gavn for både voksne og børn.

Siden 2003 har Center for Familieudvikling tilbudt pædagogisk tilrettelagt undervisning til forældre, der har ønsket hjælp til at fremme og bevare deres parrelation. Undervisningen er baseret på international forskning.

Igennem årene har centret set et stigende behov for også at tilbyde undervisning til forældre, der bryder relationen men fortsat skal samarbejde omkring deres børn. Siden 2008 har Center for Familieudvikling derfor arbejdet på at udvikle undervisning til separerede og skilte forældre og har afholdt adskillige kursusforløb. Tilbuddet modtager nu økonomisk støtte fra Familiestyrelsen frem til udgangen af 2013.

Tilbuddet, som er udviklet med international inspi-

ration, og som kaldes **Kursus i Fælles Forældreansvar – PREP for skilte**, giver forældre:

- indsigt i, hvad fælles forældreansvar reelt betyder
- hjælp til at forstå egne reaktioner og eventuelt egen sorg
- indblik i børns reaktioner på forskellige alderstrin
- anledning til selvrefleksion i en rolig ramme
- konkrete værktøjer til at forbedre kommunikation og samarbejde

Kurset er ikke parterapi men et pædagogisk undervisningsforløb, hvor forældrene dels lytter til oplæg inden for forskellige tematikker, dels får hjælp til selvrefleksion omkring centrale spørgsmål, og dels bliver trænet på tomandshånd i de kommunikationsværktøjer, som de præsenteres for på kurset.

Kurset er sammensat på basis af inspiration fra to andre undervisningsprogrammer:

- 'Fortsatt Foreldre': Et norsk kursusforløb, som den norske stat har overtaget fra Samlivscentret ved Modum Bad, og som nu tilbydes gratis flere steder i landet
- Parprogrammet – PREP (navnet er en forkortelse af *Prevention and Relationship Enhancement Program*) som er udviklet ved Denver Universitet i USA igennem de sidste par årtier ud fra omfattende forskning i, hvad der fremmer og hæmmer relationer i at udvikle sig.

HOVEDOMRÅDER I UNDERVISNINGEN

Undervisningen for de separerede eller skilte forældre er bygget op omkring tre hovedtemaer:

Forældrene:

Dette område omhandler bl.a. det følelsesmæssige og praktiske landskab, som forældrene selv befinder sig i efter et brud.

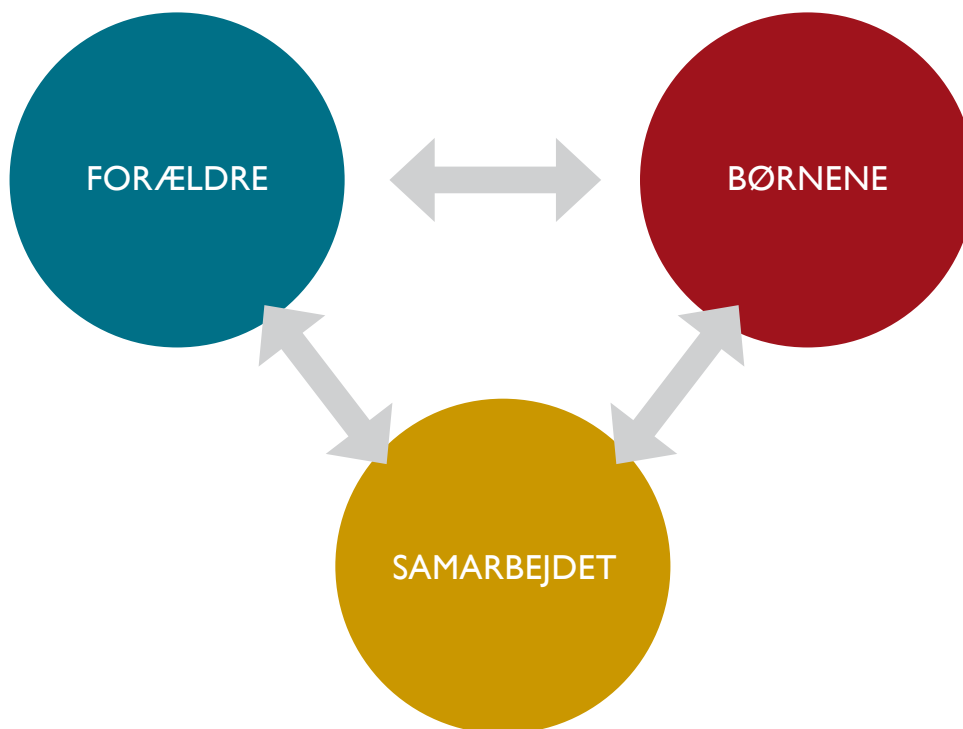
For at få forældre på kurserne til at magte at lytte og erkende situationens krav og børnenes behov er det betydningsfuldt, at man i begyndelsen af undervisningen møder forældrene selv med en forståelse for, og anerkendelse af, hvor vanskeligt livet kan opleves fra deres ståsted og med konkrete råd til, hvorledes de selv kan få hjælp til at mestre disse udfordringer i eget liv.

Børnene:

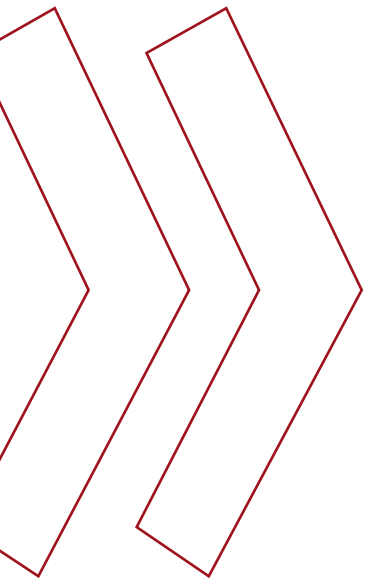
Her sker en indføring i børns reaktionsmønstre og behov, når livet forandres. Ligesom voksne reagerer børn også på forandringer i livet. Og ingen reagerer ens. Det har derfor stor betydning, at de voksne rundt om barnet får hjælp til netop at tolke deres børns adfærd på forskellige alderstrin. Børns barndom kan ikke sættes på *stand by*, selv om forældrene er i krise og kæmper med måske store og vanskelige følelser. Det er derfor af betydning, at forældrene kan få støtte til at guide børnene så godt igennem bruddet og forandringerne som muligt.

Samarbejdet:

Her gives helt konkrete redskaber og rådgivning i, hvordan kommunikationen kan forbedres og samarbejdet styrkes.

Skilsmisse er en af de største kriser, vi kan komme ud for i vores voksne liv. Et faktum, som mange voksne underkender, og derfor glemmer de at tage højde for de følelsesmæssige reaktioner

Frode Thuen, professor i psykologi

Mange kæmper med den uhensigtsmæssige kommunikation efter et brud, også adskillige af de forældre, der måske godt kan blive enige om bopæls- og samværsaftaler. Kommunikationen er bærebjælken i et fælles forældreansvar, og derfor bruges der god tid på kurset til at belyse og træne i konstruktiv kommunikation.

Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (SFI) offentliggjorde i oktober 2011 den første forskningsbaserede undersøgelse af, hvordan deleordninger fungerer for børn i Danmark. Her kom det frem med al tydelighed, at også børn, der bor lige meget hos begge forældre, har et markant behov for, at forældrene kan kommunikere konstruktivt og respektfuldt og samarbejde om at få barnets hverdag til at hænge sammen. Rapporten giver forskningsmæssig viden om, at konflikter og dårlig stemning mellem forældre påvirker børns psykiske trivsel negativt. Omvendt styrker det børns modstanddygtighed, hvis forældrene samarbejder godt.

Derfor giver det god mening at støtte forældre i at styrke dette samarbejde. Det er ligeledes af stor betydning for børnenes udvikling, at forældrene får hjælp til at bevæge sig mentalt fra deres eget perspektiv på konflikterne til børnenes perspektiv. Og at de får støtte til at se, at lige ret imellem forældrene ikke nødvendigvis er til gavn for børnene. Forældrene har brug for at lære at samarbejde i en ny virkelighed, hvor de ofte må gå fra den fortrolige og intime relation, de har haft indbyrdes, til den ændrede relation, som handler om, at to ansvarlige voksne nu skal mødes med et fælles ansvar for deres børn som knudepunkt.

Kurset giver via eksempler, filmklip, øvelser m.v. perspektiv på, hvad det vil sige at have fælles forældreansvar. Der gives konkrete redskaber, træning og vejledning i at håndtere samarbejdet. Og forældrene får et indblik i, hvilke sårbare perioder, de måske kan forvente selv at gå igennem.

Deltagerne præsenteres også i let tilgængelige formuleringer for forskning i, hvordan børn kan forventes at reagere, når livet forandres, samt viden om, hvad børn på forskellige udviklingstrin reelt kan magte af forandringer i deres liv.

Hensigten er, at forældrene – ved selv at blive mødt med forståelse og ny inspiration og viden – bedre kan se og rumme deres børns reaktioner, tage dem alvorligt og have mod og vilje til at træffe valg for fremtiden, som tager afsæt i børnenes behov frem for de voksnes ret.

FORÆLDRENES EGEN STEMME

I denne rapport præsenteres de skriftlige evalueringer af kurset, som samtlige deltagere har lavet på de 11 kursusforløb, der til dato er gennemført. Dernæst præsenteres de gennemgående budskaber, som syv kursister lagde for dagen i forbindelse med en fokusgruppeundersøgelse, som Center for Familieudvikling gennemførte i sommeren 2011.

De syv kursister deltog dels i gruppeinterview fordelt i to grupper, dels i længerevarende individuelle interview, som alle er blevet transskriberet.

Kursisternes generelle budskaber var:

- At kurset fik dem til at øge opmærksomheden på deres børns behov
- At de i højere grad blev bevidste om, at det ikke kun var dem selv – men i høj grad også deres børn, der var midt i en betydelig livsforandring
- At kursets rammer fik dem til at føle sig imødekommet, og det gav en tryk basis for dialog
- At de fik konkrete redskaber til at forbedre kommunikationen

Det er ikke vanskeligt
at forstå, at
forældresamarbejdet
er komplekst, når de
fleste går fra hinanden
på grund af vanskelig
kommunikation“

Ruth Juul, souschef, Center for Familieudvikling

- At de oplevede at blive mere bevidste om at forebygge konflikter, f.eks. ved at være mere opmærksomme på ikke at optræde en diskussion
- At de fik et lidt større overblik over deres situation og følelsen af at have handlemuligheder
- At alle forældre i en brudproces kunne have glæde af et sådan kursus, men at det var en fordel at deltage på kurset så tidligt som muligt efter et brud var besluttet
- At alle separerede eller skilte forældre burde tilbydes undervisning i fælles forældreansvar, og at et offentligt tilbud burde indskrives i forældreansvarsloven

Forældrene fremhævede værdien af:

- At blive mødt som et menneske med sin egen fortælling
- At få begrebsliggjort sin samarbejdsrelation og få konkrete værktøjer til at identificere og håndtere konflikter
- At få en fælles referenceramme til forebyggelse af konflikt
- At få rettet fokus mod børnene og stifte bekendtskab med deres typiske reaktionsmønstre under en krise
- At komme til et sted med imødekommende rammer, når nu emnerne der skulle tales om, var ubehagelige at berøre
- At træde ind i et neutralt rum, hvor der mentalt var plads og tid til at tage fat på de ting, der er svære

DEN GODE IDENTIFIKATION

Forældrene gav udtryk for, at de oplevede i mere eller mindre grad at få bedre forudsætninger for rationelt at træde et par skridt tilbage og beskue deres liv og egne handlinger ved at sidde i ro og lytte til undervisning sammen med andre.

Det var også af betydning for dem at møde andre kursister i nogenlunde samme livssituation – og i rammer, der var neutrale og ikke indbefattet af en „juridisk dagsorden“. Flere gav udtryk for, at de fik en følelse af at dele liv og skæbne med andre. Det gav også nogle af dem en oplevelse af at være mindre alene om deres sorg og udfordringer.

Generelt oplevede forældrene, at det havde stor betydning, at begge forældre deltog på kurset. Der er afholdt enkelte kurser, hvor kun den ene part har ønsket at deltage, og fra de 'enlige' forældre, der deltog, blev der givet udtryk for et savn af, at den anden forælder ikke havde hørt det samme, og at den fælles referenceramme derved manglede. Det er selvsagt ikke alle forældre, der umiddelbart er villige til at gå på kursus med deres ekspartner. Dette problem kan bl.a. imødekommes ved at tilbyde forældre at møde op på to forskellige undervisningshold.

Forældrene understregede også, at det er en fordel at deltage i kurset så tidligt i brudprocessen som muligt. En tidlig indsat kunne betyde, at forældrene fik redskaber til at komme videre i samarbejdet, inden kommunikationen endte i hårknude. Desuden var det motiverende for samarbejdet at blive bevidst om børnenes sorgproces og behov. Ved at have den indsigt fra starten ville mange konflikter kunne afdæmpes, mente forældrene.

UDBYTTET AF UNDERVISNING I FÆLLES FORÆLDREANSVAR

I det følgende opsummeres den respons, som er indhentet via de skriftlige evalueringer (i alt 39 skemaer) og fra den interne fokusgruppeundersøgelse.

Baggrund for begge undersøgelser har været et tredelt ønske om:

1. At indhente mere viden i Danmark om skilte forældres samarbejde og bidrage fagligt med erfaring
2. At kontinuerligt udvikle vores undervisningstilbud, så det sikrer, at kurset så vidt muligt opfylder de behov, som forældrene har i deres givne livssituation
3. At få indsigt i forældrenes egne udtalelser om effekten af undervisning efter et brud

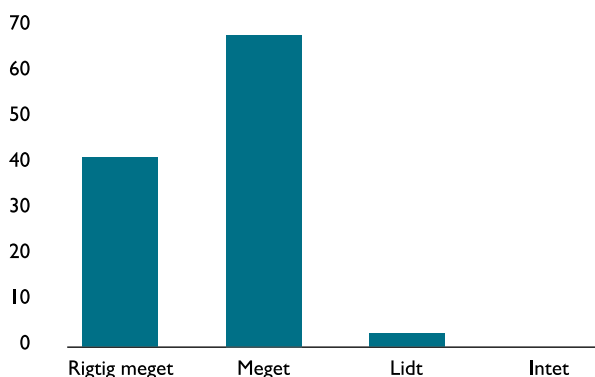
FORÆLDRENE SKRIFTLIGE EVALUERINGER AF KURSETS INDHOLD OG EFFEKT

Siden projektet med undervisning til skilte blev sat i gang, er der løbende blevet indsamlet evalueringsskemaer. Her præsenteres evalueringerne af de tematikker, vi har valgt at sætte fokus på i denne rapport.

Kurset introducerer bl.a. deltagerne for det følelsesmæssige og praktiske landskab, der typisk kan opstå i forbindelse med en skilsmisse. På spørgsmålet om, hvor stort et udbytte deltagerne har fået ud af dette kursustema, er fordelingen som følger (i procent)

At forstå sin egen situation som voksen

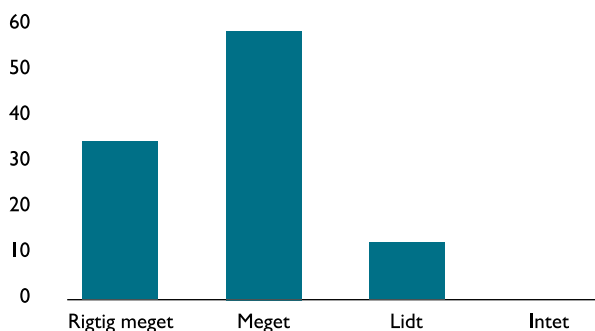

(Bygger på tal fra temaerne: 'De voksnes samarbejdsformer' og 'Samarbejde i en ny virkelighed')

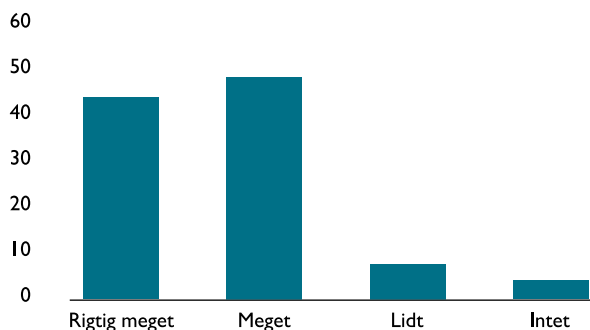
Det opfattes altså overordnet som relevant og brugbart at få viden om, hvilke følelsesmæssige og praktiske forhold, man må forberede sig på efter et brud, og viden om, hvordan man kan finde sig til rette i de nye livsudfordringer.

Kursets fokus på kommunikation er også blevet evalueret. Dels er der spurgt til kursisternes udbytte af det konkrete kommunikationsværktøj, 'tale-lytteteknikken', der er en central del af PREP-konceptet. Dels er der spurgt til deltagerens oplevelse af kurssets mere generelle kommunikationsperspektiver. Tallene har fordelt sig som følger (i procent).

Tale-lytteteknik

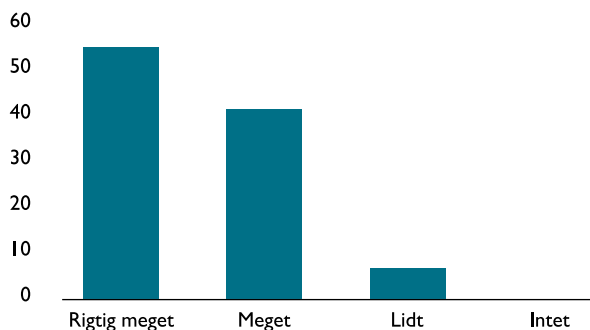
Generel kommunikation

En stor procentdel giver således udtryk for at have fået udbytte af de kommunikationsredskaber, som trænes på kurset.

Som nævnt er børnenes trivsel et af kurssets mest centrale temaer. Der lægges bl.a. vægt på, at forældrene får viden om børns typiske reaktioner på forskellige alderstrin i forbindelse med et brud. Kursisterne har evalueret relevansen og udbyttet af denne tematik som følger (i procent):

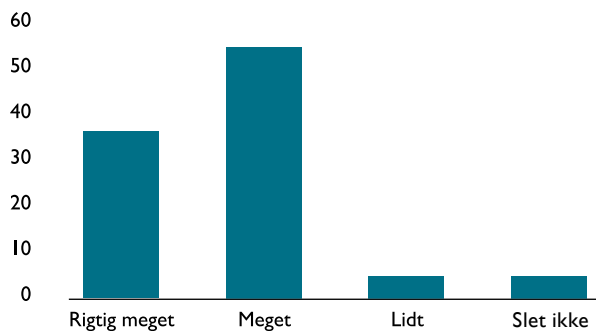
Viden om børns reaktioner og trivsel

(Bygger på tal fra temaerne: 'Børnene i brudprocessen' og 'Børnenes udviklingstrin')

Når forældrene skal svare på, hvorvidt de føler sig bedre rustet til at „forstå og støtte op omkring“ deres børn efter kurset, fordeler svarene sig således (i procent):

At forstå og støtte børn

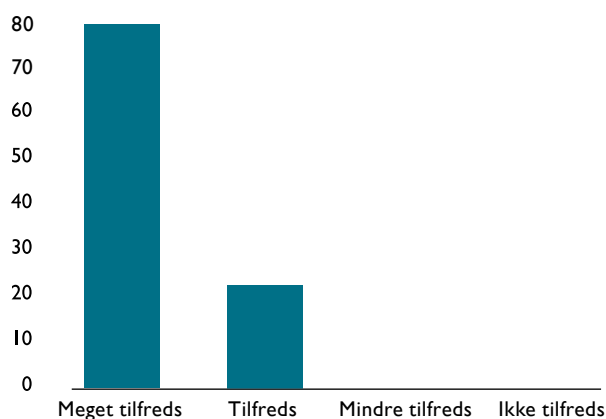

Dette er altså et eksempel på, at man ikke helt kan sætte lighedstegn imellem deltagernes oplevelse af at opnå et fagligt udbytte og deres tro på at kunne omsætte dette til praksis. Det er imidlertid stadig tydeligt, at en stor procentdel føler sig bedre rustet

til at tage hånd om deres børn, efter de har modtaget undervisning.

Adspurgte om kursusdeltagernes generelle tilfredshed med kurset, fordeler svarene sig således:

Generel tilfredshed med kurset

100 procent af deltageren har desuden svaret, at de ville anbefale kurset til andre i samme situation.

INTERVIEW MED FOKUSGRUPPER

Ét er det vurderede udbytte, når man svarer på et spørgeskema i umiddelbar forlængelse af et kursus, noget andet er, hvad man har at sige i en åben diskussion om kursets indhold nogle måneder efter et afsluttet undervisningsforløb. Med dette for øje besluttede Center for Familieudvikling også at gennemføre en fokusgruppeundersøgelse med deltagelse af kursister, der havde været på kursus tre-seks måneder tidligere.

Forældrene blev bedt af interviewere, som var personer, de ikke havde mødt til undervisningen, om at evaluere kursets indhold og deres personlige udbytte af at deltage. Det foregik af to omgange.

Først blev de bedt om i gruppen at diskutere med hinanden. Denne diskussion blev optaget. Bagefter blev de hver især interviewet individuelt af en ansat ved centret, som de heller ikke havde mødt før. Interviewet foregik i enerum i 30-45 minutter. De tre interviewere var hhv. sociolog, journalist og psykologistuderende. En mere nuanceret metodegennemgang kan læses i bilaget bagest i hæftet.

Hermed følger nogle af de fremtrædende budskaber, som interviewpersonerne kom ind på.

JO TIDLIGERE TILBUD – JO BEDRE

Begge fokusgrupper vurderede, at alle kursets temaer var relevante for forældrenes livssituation. Hvilke af temaerne, der talte mest til den enkelte kursisdeltager, afhang af vedkommendes konkrete situation og problematikker – og ikke mindst, hvor i brudprocessen han eller hun var. Alle syv forældre var enige om, at de havde fået positivt udbytte med hjem fra kurset, selv om de havde deltaget på forskellige tidspunkter af deres brudproces.

De, som havde været på kurset lang tid efter deres brud, udtrykte dog, at de ville have fået et større udbytte, hvis de havde modtaget undervisningen tidligt i brudprocessen. Netop på dette punkt var der en stor spredning internt i de to fokusgrupper. Nogle stod midt i brudprocessen, andre havde været skilt i fem år. Endelig blev det nævnt, at udbyttet af kurset også varierede alt efter, hvor gamle ens børn var.

Som en 47-årig far til ét barn sagde om kursusudbyttet:

„Timingen i hvornår man kommer på det her kursus, tror jeg er rigtig vigtig for udbyttet. For det er min fornemmelse, at jo tidligere, man kommer på det, jo mere vil man være heldig at kunne få ud af det. For man kan jo hurtigt grave sig et sted hen, som kan være svært at komme ud af igen.“

En 42-årig mor til tre supplerede:

„Det ville have været godt fra starten, også for børnene. For vi har også været i statsforvaltningen en hel masse gange. Og det kunne vi måske have undgået ved at starte med det her.“

En 32-årig far til ét barn siger:

„Man kommer på de her kurser på et givent tidspunkt i en skilsmisseproces. (...) Når orkanen raser, så tager man det med sig, som kan redde ens liv, og de andre ting får lov at blæse væk.“

Alle deltagerne i de to fokusgrupper gav udtryk for, at de kunne ønske sig, at der fra politisk side blev bevilget midler til, at alle forældre, der bryder op, fremadrettet tilbydes et lignende kursusforløb, og at det bør tilbydes forældrene så tidligt i brudprocessen som muligt.

„Så havde vi haft et helt andet udgangspunkt at snakke ud fra, når vi skulle i statsforvaltningen“,

som den 42-årige mor til tre sagde. Hun tilføjede:

„Vi har snakket mere, mens vi var herinde, end vi har gjort i 2 ½ år“.

En 48-årig mor til to var enig:

„Jeg har det sådan, at det her kursus, det skulle bare være indledningen, inden man gik i statsforvaltningen. Så skulle man have det her, og så har man noget at arbejde ud fra“.

HJÆLP TIL ØGET REFLEKSION OG SELVINDSIGT

En 34-årig far til to børn pegede på, at den viden, han havde fået på kurset, gav ham værktøjer til at arbejde videre med sig selv som far og eksmand. Og det var netop et argument for, at et undervisningsforløb bør tilbydes alle. Han understregede:

„Der er jo en grund til, at man skal være separeret i et helt år. Det er jo fordi staten gerne vil have, at man virkelig tænker over tingene. Men man kommer jo bare ikke længere ved at være separeret. Det giver ikke nogen værktøjer til at komme videre“.

Farens pointe – som blev delt af flere andre i fokusgruppen – er med andre ord, at forældrenes forudsætninger for at gennemføre bruddet på en måde, der giver basis for et godt samarbejde sidenhen, er bedre, hvis de har fået ny inspiration, fælles læring og rådgivning. Det øger chancerne for, at parret får brudt med hinanden på en måde, de begge kan leve med. Og at de oplever at have en større fælles referenceramme og større håb i forhold til at tage det

fælles forældreansvar på sig fremadrettet.

Som en 42-årig mor til tre formulerede det:

„Jeg ville jo ønske, at vi havde fået det her kursus, lige da vi blev skilt, og stod i skidt til halsen og ikke anede, hvad vej mit hoved skulle vende, Hvor skal man gå hen? Børnene var frustrerede, faren var frustreret, og jeg var frustreret, og familierne var. Det her kursus, det skulle have kommet i en plastiklomme på Day One, da jeg havde ansøgt statsforvaltningen om skilsmisse. Så skulle vi have fået et brev om et tilbud som det her, og det skulle vi deltage i inden for 14 dage. Så havde vi fået børnene på plads, vi havde kunnet forudse nogle af de problemer, vores børn kunne komme ind i, vi havde kunnet forudse en hel masse ting.“

Moren tilføjer:

„Jeg har lyst til at understøtte 17 gange, at det her kursus skal man have, inden man går i statsforvaltningen“.

Forældrene understregede også, at det at der blev givet indsigt i og blev taget vare på nogle af de mange følelsesmæssige aspekter, som såvel børn som voksne ofte er fyldt af, var til stor gavn for dem. At der var tid til det og fokus på det virkede forsonende og konstruktivt og ville kunne bidrage til at forbedre evnen til at samarbejde, lød det fra forældrene.

I det hele taget udtrykte alle de interviewede forældre, at netop tidsperspektivet har haft stor betydning for deltagerne.

Et typisk undervisningstilbud til skilte forældre i den form, der er beskrevet i denne rapport, har haft en varighed på 10-12 timer fordelt på tre-fire mødegange.

KURSET GIVER OVERBLIK OG IDENTIFIKATION

En 32-årig far oplevede, at kurset havde givet ham en ny forståelse for den livssituation, han stod i. Det er en oplevelse, som generelt gik igen hos deltagerne. Kurset blev naturligvis ikke opfattet som et tryllemiddel, der med ét ryddede problemer og sorger af vejen. Men forældrene havde generelt oplevet at få større afklaring af den livssituation, de befandt sig i, og de udfordringer, de stod overfor. Som faren udtrykte det:

„Pludselig at kunne se, at alle de reaktioner og mønstre, jeg havde haft. Det var som en drejebog. Hvor jeg troede, at jeg var unik på min måde at håndtere det på, så blev jeg pludselig opmærksom på, at det er menneskeligt. Vi har en helt bestemt måde at deale med sådan nogle ting på, men vi har mulighed for at ændre det – og det var en vild øjenåbner for mig“.

En 34-årig mor til to udtrykte noget tilsvarende:

„Vi boede sammen længe efter, vi havde besluttet os for at blive skilt. Og det var et helvede, for vi kunne ikke holde ud at være i samme rum. Så, det her med at komme på kurset og få det på afstand (...) genkende sig selv i de rollespil, man blev præsenteret for ... og tænke hold op, hvor er det fjollet. Det var virkelig godt“.

Hvad der i særlig grad kan have betydning på et kursus som dette er, at forældrene føler sig mødt og lyttet til uden forbehold. Og at de træder ind i et neutralt rum, hvor de ikke skal bekymre sig om at blive vurderet med henblik på konsekvenser for deres sag. Netop denne sontring er vigtig, gav flere udtryk for. Forældrene i fokusgrupperne understregede således, at det havde haft stor betydning for dem, at de ikke behøvede at være på vagt, men

kunne sætte sig ned i et neutralt land og modtage forskningsbaseret viden, som de over tid og i deres eget tempo kunne reflektere over og kunne vælge at forholde sig til.

Fokusgruppernes oplevelser ligger i tråd med centrets egne erfaringer fra de afholdte kurser. Det er undervisernes klare erfaring, at forældrene motiveres langt mere til dialog og samarbejde, når de konkret indser, at de befinder sig i omgivelser, hvor de tilstedeværende fagfolk ikke har beslutningskompetence i forhold til deres familieretlige sag.

Flere af forældrene i fokusgrupperne gav desuden udtryk for, at det var en vigtig støtte for dem, at de havde oplevet at være i rum med så mange andre forældre i en lignende livssituation. Det skabte identifikation og havde i et vist omfang dulmet følelsen af at være alene.

Den 48-årige mor formulerede det således:

„Bare det at få det præsenteret, så tænkte jeg nåhh, det var sådan, jeg havde det. Og så blev jeg så glad over, at der sad en masse andre mennesker, som også kunne nikke genkendende til det, de hørte“.

Det med undervisning i kommunikation betød allermest, og så det med at lære at forstå børns behov - hvor vigtigt det egentlig er i stedet for hvor vigtige de voksnes behov er. For vi er der jo for at passe på dem og være der for dem

Far til to børn, sagt på et kursus i fælles forældreansvar, juni 2011

EFFEKT PÅ DET KOMMUNIKATIVE OG SAMARBEJDSMÆSSIGE OMRÅDE

Blandt forældrene var der overvejende enighed om, at kurset havde forbedret kommunikationen og samarbejdet.

Den 32-årige far fortæller:

„Før var vi på stikkerne, og der var krig på kniven. Vi havde hele tiden fokus på: Hvem vinder diskussionen? – uafhængigt af, hvad der var bedst for barnet. Der er vi ikke længere. Vi har kunnet tage det på os, begge to, nu er udgangspunktet, hvad der er hensigtsmæssigt for vores barn“.

Den 42-årige mor til tre, forklarer:

„Det er lidt ligesom, at den ene snakker russisk, og den anden snakker polsk, og man fatter slet ikke, hvad der foregår. Og man har hele tiden travlt og forudsiger hele tiden næste replik“.

Den 34-årige far til to havde en lignende oplevelse:

„Det har gjort så meget for os og også højet vores grad af kommunikation. Vi kunne bare ikke tale sammen. Vi kunne ikke forstå, hvad den anden sagde. Og hørte kun det, vi i virkeligheden gerne selv ville høre“.

Og han uddyber:

„Jamen forud for kurset havde vi ikke nogen ordentlig kommunikation. Alt endte i hårknude, og alt tog rigtig lang tid at blive enige om. Man skulle hele omvejen for at nå ind til sagens kerne. Nu er det meget mere direkte og meget mere konkret, og for det meste (...) kan vi snakke sammen uden at lade det eskalere“.

Den 34-årige mor til to havde en lignende oplevelse med sin ekspartner:

„Jeg er kommet frem til, at igennem vores forhold har vi manglet kommunikation, så det der (tema, red.) 'indledning til kommunikation' var rigtig vigtigt, og det der med at få nogle værktøjer til at kommunikere med hinanden på, på en anden måde – en mere voksen måde.“

Den 32-årige far havde oplevet, at en forbedret kommunikation med ekskonen havde skabt færre konflikter:

„Det fik os i hvert fald sporet væk fra den der med – når den anden sagde noget, at have paraderne oppe (...) i stedet for at lytte, så at konstruere en modargumentation. Det har vi simpelthen lagt fuldstændig bag os efter det her. (...) der har ikke været konflikter, hvor vi ikke har kunnet kommunikere, efter vi har været her. Det er ret stort. (...) Før brugte jeg en masse ressourcer på at være i konflikt, som jeg nu kan bruge på konstruktive ting, bl.a. at være far for mit barn“.

Børns identitet dannes og udvikles ved at se på de nære voksne omkring dem. Meget forskning, deriblandt flere nye SFI-rapporter, har peget på, hvor belastende det er for børn, når far og mor ikke har en indbyrdes respektfuld tone. Blandt andet skriver seniorforsker Mai Heide Ottosen i både SFI's evaluering af forældreansvarsloven (2011) og SFI's efterfølgende undersøgelse 'Børn i deleordninger' (2011):

„I familier, hvor forældre ikke taler sammen og især hvor der er åbenlyse konflikter, er der mange børn, som ikke er i normal mental trivsel“.

Det er med dette for øje, at et af hovedmålene med kurset i fælles forældreansvar er at sænke konfliktniveauet og forbedre samarbejdet og ad den vej også være med til at øge børns tryk og trivsel.

Blandt deltagerne i de to fokusgrupper var der bred enighed om, at kursets gennemgang af, hvordan deres egen tilstand typisk påvirker deres børn, havde stor betydning. At de kunne skærme deres børn fra mange bekymringer og sorger, hvis de selv blev mere bevidste om deres voksenansvar og i højere grad formåede at tilsidesætte egne frustrationer og konfliktoptrappende adfærd. Den 48-årige mor til to udtrykte det således:

„Det, der er så fint ved det her kursus, det er, at det viser, at alt hvad du gør af små dumme ting selv, det går ud over dine egne børn. Det er fantastisk, altså. Jeg ville have været glad for at have været her lige fra starten af“.

Som del af interviewet blev forældrene spurgt om, hvilken indflydelse de vurderede, at kurset havde haft på deres tilgang til deres børn – og naturligvis selve samarbejdet omkring børnene. Det kom frem,

at samarbejdet var blevet forbedret blandt de forældre, hvor begge parter havde deltaget på et kursus. Effekten var mindre i de familier, hvor kun den ene forælder havde deltaget.

Den 34-årige far til to fortæller:

„Jeg var meget egoistisk før og tænkte meget på, hvad der passede mig godt. Børnene var jo blevet mere en ting (...) hvad der har ændret sig (...) er hvordan fungerer det primært for børnene? Og jeg synes, at alle udgangspunkter, der bliver taget nu, drejer sig meget om, hvad der fungerer for vores datter og søn“.

En 32-årig far indså, at hans barn tidligere var brugt som et redskab i konflikter med barnets mor. Det havde de arbejdet sig ud af nu, oplevede han:

„Vi var rigtig tilbøjelige til at argumentere for, hvorfor de ting, vi gjorde, var i vores barns interesse – men i virkeligheden var det jo bare en rigtig god måde at sætte trumf på i vores egen... selvretfærdighed. Og det blev bare sat i perspektiv af at komme ind til undervisning.“

På kurset introduceres forældrene for de følelsesmæssige reaktioner, som de kan forvente at møde hos deres børn i brudprocessen. Den viden oplevede flere forældre i fokusgrupperne havde været til gavn for deres evne til at møde børnene, der hvor de var, som den 34-årige far til to forklarede:

„Det der med at læse sine børn på den måde, de reagerer. Og i stedet for at tænke 'hun er da også bare irriterende i dag', så tænke efter: 'hvorfor gør hun lige netop det der i dag? Nå ja, det er jo byttedag. Hun bytter fra mor til far'...“

„(...) eller prøve at snakke med hende uden at putte ord i hendes mund, at sige, at det er okay,

hvad hun føler, og at det er okay at være ked af det. Hvor jeg måske før ville have slået det hen og sagt „det er ikke noget at græde over“ eller „sådan er det bare“. Prøve at være mere forstående“.

Der kunne refereres til mange flere tematikker, som forældrene gav udtryk for i interviewene, som har haft betydning for dem, deres børn og deres samarbejde efterfølgende. Men vi har valgt at begrænse rapporten til dette indblik.

Undersøgelsen efterlader ikke tvivl om, at det stiller særlige fordringer til forældresamarbejdet, hvis en deleordning skal fungere godt for barnet (...) Hvis ikke der sættes visse fælles normative standarder, vil der opstå risiko for slip, huller og brud, som skaber opsplittning i barnets liv

Del af konklusionen i SFI's rapport 'Børn i deleordninger', oktober 2011

VALIDITET OG KONKLUSION

Vi har fulgt metodiske principper fra den socialvidenskabelige praksis og kan derfor tillægge de indsamlede data stor validitet. På grund af det meget begrænsede antal interviewpersoner har vi ikke haft mulighed for at forfølge parametre såsom geografi, indkomstniveau, alder eller børns alder. Vi har dog sikret en lige fordeling imellem kønnene.

Det begrænsede antal deltagere giver os heller ikke mandat til at komme med fastlåste generelle udsagn. Når vi imidlertid sammenholder vores kvalitative data med vores evalueringsskemaer, tegnes et billede af, at et tilbud om håndsrækning og undervisning er meget relevant for fraskilte forældre, og at kursets form, indhold og rammer appellerer til langt de fleste deltagere.

På basis af de indhentede data og mange års erfaring med brudte familier må Center for Familieudvikling understrege, at skilsmissen er en betydelig livsovergang, hvor kontakten brydes til den, som ofte har været den vigtigste tilknytningsperson i voksenlivet. Forældre i en brudproces skal kunne tage vare på

børnene og deres sorgproces samtidig med at skulle forholde sig til egne følelser, der ofte er mangesidige og svære. I tillæg har mange forældre ikke selv haft ønske om et brud. Brudprocessen kan derfor opleves både ensom og uoverskuelig, især hvis forældrene er meget uenige om det forældresamarbejde, der nu skal til at begynde.

Forældre i en sådan situation har et bedre udgangspunkt for at kunne støtte deres børn og træffe beslutninger, der er til børnenes bedste, hvis de selv føler sig mødt og får øget viden. Viden øger generelt menneskers handlemuligheder. Forældrene har brug for et rum, hvor viden, rådgivning og omsorg er sat i centrum, og hvor der ikke skal træffes juridiske afgørelser, men hvor de på neutral grund tilbydes ny inspiration til det liv, der nu venter dem som skilte forældre med fælles ansvar for børnenes trivsel.

Netop denne sontring er vigtig. Det er centrets klare erfaring, at forældrene er markant mere motiverede for dialog og nytænkning, når de ikke samtidig behøver at tænke på, at deres udsagn kan have positiv eller negativ indflydelse på deres familieretlige sag.

HVAD SIGER FORSKNINGEN OM UNDERVISNING TIL SKILTE FORÆLDRE?

De observationer, som Center for Familieudvikling har gjort sig gennem forældrenes skriftlige evalueringer og de fremlagte fokusgruppeinterview, ligger overvejende i tråd med de betragtninger, der kommer frem i undersøgelser fra ind- og udland.

Både danske og internationale undersøgelser viser, at undervisning af forældre har en konstruktiv effekt. Familiestyrelsens evalueringsrapport fra 2009, der evaluerede 12 forskellige parrådgivningskurser, viser bl.a., at rådgivning „har en positiv betydning for både deltagerens varetagelse af forælderollen samt deres børns trivsel“. Og at deltagerne, der var gået fra hinanden, „gennemsnitligt var blevet bedre til at samarbejde om samværet med deres fælles børn“ (Rambøll, 'Evaluering af Parrådgivning, slutrapport, marts 2009).

Også internationale undersøgelser har vist, at undervisning af forældre i en brudproces virker konstruktivt. Blandt andet har et studie ved San

Francisco State University og Arizona State University målt effekten af det amerikanske kursus 'Dads for Life'. Selv om man i projektet kun havde den ene forælder med som kursusdeltager efter skilsmissen – i dette tilfælde fædre – viste det sig, at de fraskilte forældre oplevede en mærkbar forbedring i samarbejdet om børnene – også målt over en længere periode, eftersom forældrene blev fulgt i to år efter kurset. ('Dads for Life', San Francisco State University, 2007).

FORÆLDRESAMARBEJDETS BETYDNING FOR BØRN

Den norske psykologiprofessor Frode Thuen fra Bergen Universitet har i mange år fulgt udviklingen i skilsmisser tæt og undersøgt, hvordan brud påvirker både børn og voksne. Han er p.t. i gang med at udarbejde en større undersøgelse af effekten af undervisning til skilte forældre. Frode Thuen siger i et

interview med Center for Familieudvikling: „Forældre hjælper virkelig deres børn, hvis de formår at holde konfliktniveauet nede og komme hinanden lidt i møde – give hinanden lidt anerkendelse i stedet for at forblive i en fastlåst position. Det er den bedste måde at gøre mindst mulig skade på børnene. Og så må forældrene være meget bevidste om at holde deres børn udenfor de voksnes konflikter – børn må ikke tages som gidsler i midten“, understreger han og tilføjer „at gå på et kursus vil være at tage ansvar for sig selv og den nye familiesituation“.

Center for Familieudvikling har i sommeren 2011 også gennemført en række interview med førende forskere inden for området familier og brudprocesser. Bl.a. har centret været i kontakt med professor i psykologi Robert E. Emery, University of Virginia, USA. Han understreger på baggrund af sine ca. 25 års forskning og terapeutisk arbejde med familier, at det i hovedsagen er forældrenes evne til at samarbejde, der afgør, hvordan børnene trives efter bruddet.

Han siger, at netop konflikter bør forældrene være optagede af at begrænse mest muligt, da konfliktniveauet er meget vigtigt for, hvordan børnene kommer videre. Ud over at begrænse omfanget af sammenstød nævner professor Emery også vigtigheden af, at børnene bevarer en tæt relation til begge forældre.

Også Frode Thuen påpeger, at den vigtigste stressfaktor for børnene, som forældre bør undgå, netop er varige konflikter: „Det absolut mest ødelæggende for børns trivsel efter en skilsmisse er konflikter mellem forældrene – hvis konfliktniveauet er højt og vedvarende, er det skadeligt, og det gør børnene særligt udsatte“.

Robert Emery supplerer:

„En skilsmisse er næsten altid stressende for børn. De fleste børn ønsker ikke, at deres forældre går

fra hinanden – med mindre parforholdet har været stærkt præget af intense konflikter, vrede eller andre ulykker, som ikke er gode for børn at vokse op med. Hvor lang tid det tager for børn at omstille sig til deres nye liv, afhænger af, hvor rolig eller kaotisk en hverdag, forældrene formår at skabe for dem. Faktisk er det dine evner som forælder og dit samarbejde med dine børns anden forælder, der groft sagt afgør, om dine børn er robuste nok til at komme godt igennem bruddet“.

En anden amerikansk forsker, Paul Amato, professor i socialpsykologi ved Pennsylvania State University, USA, står bag et af de mest omfattende studier af børn og voksne i brud. Sammen med en kollega har han samlet statistik og konklusioner fra over 90 forskellige undersøgelser, hvor cirka 13.000 børn i alle aldre indgår. Forskerne har samlet alle undersøgelsesresultater og indkredset en række gennemgående mønstre – første gang i begyndelsen af 1990'erne og igen ti år senere.

På Center for Familieudviklings spørgsmål hvad man som forældre kan gøre for at forebygge, at ens børn oplever alvorlige problemer i opvæksten efter skilsmissen, svarer han:

„Tænk især på stabilitet og social støtte. De fleste børn trives, hvis de oplever stabilitet, og netop forandringerne i børns liv i tiden omkring en skilsmisse kan være overvældende for børn (...). Det er en god strategi at bevare så meget stabilitet i barnets liv som overhovedet muligt“, siger han og tilføjer:

„Du må aldrig lade dine børn føle, at de er 'fanget i midten'. Det problem opstår, når to fjendske forældre forsøger at rekruttere barnet som en allieret mod den anden. De fleste børn ønsker at være tæt på begge forældre. At føle sig fanget i midten er ikke alene stressende for et barn, det betyder ofte også, at barnet ender med at danne sig et negativt billede af begge forældre“.

BILAG

METODE

I 1990'erne vandt fokusgrupper frem som metode indenfor sociologisk forskning. En metode der siden 1960'erne ellers primært havde været udbredt indenfor marketingsundersøgelser. I forskningsverdenen har man i mellemtiden fået øje for fokusgruppens brede anvendelighed, som bunder i metodens fleksibilitet og en mulighed for øget indsigt i menneskers tankesæt.

Fokusgruppen er en interessant metode, fordi deltagerne kommer i åben og impulsiv samtale om de områder, som der søger indsigt i.

I mødet med de fraskilte forældre har vi netop stræbt efter at anvende en metode, som kunne give os øget indblik i, hvilken betydning et systemiseret undervisningstilbud kan have i forhold til eksempelvis øget selvindsigt og handlemuligheder til bedste for dem selv, deres børn og deres forældresamarbejde.

Fokusgrupper rummer potentielt mulighed for, at deltagerne i deres interaktion med hinanden udtrykker „tavse“ eller „taget for givne repertoarer for betydningsdannelse“. Deltagerne får nemlig her mulighed for at „tvinge“ hinanden til at være diskursivt eksplicite. (Halkier 2008:12)

ETISKE OVERVEJELSER I FORBINDELSE MED INTERVIEWENE

I arbejdet med et sårbart emne har det været vigtigt for os at vise en dyb respekt for de enkelte deltagere. For at sikre brugbare data har vi gjort os umage for at skabe en tryk ramme omkring fokusgruppeinterviewene – dette bl.a. ved at garantere anonymitet. Derudover har vi foretaget individuelle interview med alle deltagere, således at de dermed fik et rum til at sige det, de måske ikke ønskede at udtrykke foran en samlet gruppe. For at få så mange informationer og nuancer med som overhovedet muligt, valgte vi således at invitere deltagerne til et personligt interview umiddelbart efter gruppedebatten. Her havde de et mere fortroligt rum, med en interviewer, som de allerede havde stiftet bekendtskab med.

Pointen med at gøre det i umiddelbar forlængelse af fokusgruppen var, at alle erindringer og erfaringer fra hverdag og kursus var aktualiseret og stod klart i hukommelsen. Udover at skabe et fortroligt rum, med plads til følsomme emner, var der altså tale om det man kalder en *metodisk triangulering* – to metoder der supplerer hinanden.

Ved at deltagerne allerede havde fundet sig til rette på stedet, havde fået snacks, the, kaffe og aftens-

mad, var forholdet mellem interviewer og informant blevet mere uformelt og jævnbyrdigt.

Med de individuelle interview opnåede vi værdifuld indsigt i deltagernes komplekse situation og fik en dybere grad af detaljering i vores data.

I det individuelle interview risikerer man til gengæld et mere ujævnbyrdigt forhold mellem interviewer og interviewperson. Fokusgruppen vil i langt de fleste tilfælde have et mere jævnbyrdigt og uforbeholdent grundlag for diskussion af interesser og ideer.

Vi har derfor set det som en styrke, at begge former for materialeindsamling er anvendt i tillæg til de spørgeskemaer med fastlagte scoringssvar, som blev indsamlet umiddelbart efter endt undervisningsforløb.

Gruppe interview øvelsen var designet ud fra de temaer, der udgør rammen for indholdet på kurset „Fælles Forældreansvar – PREP for skilte“. Ved at diskutere hvilke temaer, de hver i sær havde fået mest ud af, fik deltagerne italesat, hvor de havde oplevet behov for støtte, og samtidig også hvor undervisningen havde haft konkret effekt på deres tilværelse i forhold til forældresamarbejdet.

ØVELSE

Del 1

Noter hvilke to temaer du mener er vigtigst, for at give et par i skilsmisse et godt udgangspunkt for at samarbejde

Del 2

Præsenter på skift de to temaer I har valgt, og forklar de andre deltagere, hvorfor du opfatter netop disse temaer som værende vigtigst

Del 3

Udvælg i fællesskab de to temaer, I kan blive enige om som værende vigtigst for et par der står overfor en svær skilsmisse

YDERLIGERE INFORMATION

Der er i forbindelse med denne undersøgelse udarbejdet metodedokumenter, som – grundet deres omfang – ikke har fået plads i denne publikation. For yderligere information om metode og data, kontakt informationsmedarbejder, Frederik Beyer på e-mail: fbe@familieudvikling.dk

TAK

Der skal lyde en stor tak til dem, som har været med til at udvikle undervisningsprogrammet 'Kursus i fælles forældreansvar'. En særlig tak skal her rettes til Ruth Juul og Søren Marcussen.

Tak også til Jeanette Ringkøbing Rothenborg og Frederik Beyer, som vedholdende har stået for evalueringsprocessen og fokusinterview, og som har bearbejdet de indkomne resultater, som vist i denne rapport.

Og så skal der lyde en stor og varm tak til de forældre, der har oplevet, at deres familie skulle igennem store forandringer, og som har set sig villige til at tage imod undervisning og lære nyt i denne vigtige og ofte sårbare livsovergang. Tak også til de forældre, der efterfølgende har givet os unik viden om, hvad et undervisningstilbud har haft af betydning for dem og deres børn.

Tak også til Egmont Fonden, der igennem deres gode bidrag gjorde det muligt for os at gennemføre vigtige pilotprojekter. Tak til Ole Kirks Fond for vedvarende støtte og engagement. En stor tak skal også rettes til centrale medarbejdere i Familiestyrelsen, som er vigtige samarbejdspartnere i det tilbud, som vi i disse år kan give til forældre, der enten ønsker hjælp til at blive sammen eller hjælp til at forlade hinanden på en måde, der er så skånsomt for børn som muligt.

København november 2011

Annette Due Madsen
Leder af Center for Familieudvikling og psykolog

FORÆLDRES UDBYTTE AF UNDERVISNING I FÆLLES FORÆLDREANSVAR

© Center for Familieudvikling 2011

Hæftes fotos er taget af:
Fotograf Rune Hansen

Grafisk tilrettelæggelse: D-Grafisk, David Lund Nielsen

Tryk: Chronografisk A/S

Enhver kopiering fra dette materiale må kun ske efter reglerne i lov om ophavsret af 14. juni 1995 med senere ændringer.

CENTER FOR FAMILIEUDVIKLING